



EGYOLDALÚ PROPAGANDAFILM A II. VILÁGHÁBORÚS MAGYAR MEGSZÁLLÓKRÓL

Hol vagytok, partizánok?

Nagy Dénes Természetes fény című filmje a megszálló honvédelakulatok brutalitását mutatja be a keleti fronton a második világháborúban. Az alkotás Arany Medve-díjat nyert a ma már ultraliberális szellemű Berlinben. A moszkvai és kijevi fesztiválokön viszont a futottak még kategóriában maradt, vélhetőleg azért, mert arrafelé még emlékeznek a háború igaz valóságára.



SZÖVEG SINKOVICS FERENC

A mű arra a nem mindennapi brutalitásra fókuszál, amellyel a megszálló magyar alakulatok viszonyultak az orosz, illetve ukrán lakossághoz. Sematizálja és általánosítja ezt a viszonyt, meg sem próbálva bemutatni annak bonyolultságát, a magyar baka kegyetlenségét úgy hangsúlyozza, hogy egyoldalúan kiragadja a háború komplexitásából. A film azon az egyszerűsítő, részben történelemhamisító vonalon halad, amin *Szabó István* A napfény íze című alkotása. Az ebben megjelent *Petschauer Attilát*, az izrae-

lita származású vívót, olimpiai bajnokot a munkaszolgálatos egység kerete öli meg brutális módon. *Szakály Sándor* történész szerint ehhez képest magyar hadtörténet-szek hiteles levéltári dokumentumokat találtak arról, hogy *Petschauer Attila* szovjet fogolytáborban halt meg, vélhetőleg tifuszban.

Tudjuk, hogy a helyi lakosok és a megszálló katonák kapcsolatát folyamatosan mérgezte a gyanakvás, ahol pedig aktív partizán-tevékenység folyt, ott tényleg történhetek túlkapások. Ahol nem, ott emberi volt a viszony. Hiteles naplóbemjegyzések, visszaemlékezések bizonyít-

ják, hogy a magyar katonát meglepte és valamiféle együttérzésre indította az a végtelen szegénység, az a teljes, még hitükből való kifosztottság is, amelyben Oroszország és Ukrajna parasztjai éltek. Nemcsak *Perjés Géza* írt minderről a Hadtörténeti közlemények oldalain, de részletesen taglalja ezt például *Somorjai Lajos* katonaeorvos *Megjártam a Don-kanalyt* című kötete, és így vallanak a már idős veteránok is *Sára Sándor* 1982-es dokumentumfilm-eposzában, a *Pergőtűzben*. De ez áll számos baka naplójában is, amely *Szakály Sándor* történész kezébe került. És itt van *Alekszandr Szolzenyi-*

cin Gulag-szigetvilág című trilógiája is, amelyben azt állítja az író, hogy az ukrán asszonyok sírva búcsúztak a harkovi pályaudvaron a visszavonuló magyar honvédek től.

Népi bosszúállók

A szovjet vezetés már a harmincas években felkészült egy lehetséges partizánháborúra a nyugati határ körzetében. Terveket dolgozott ki, titkos fegyverraktárakat hozott létre, 1942-ben pedig a Sztavka, vagyis a szovjet vezérkar keretében felállította a Partizánparancsnokságot. *Sztálin* így határozta meg az ellenálló feladatát egy rádióbeszédében: „*Elviselhetetlen viszonyokat kell teremteni az ellenség és székértelől számára...*” A cél mindent felülírt. Nemcsak az 1899-es, majd pedig az 1907-es hágai egyezményt – ezek rögzítették a hadviselés szabályait –, de a sajátjaik sorsát, életét is. A partizánmozgalom megsarcolta az orosz és ukrán falvak lakosságát, főként az élelmi-szer-tartalék és a vágóállat rekvirálásával, és ha a toborzás nem hozott eredményt, akkor sorozott is. Sőt, szemrebbelés nélkül gyújtott fel, rombolt le településeket, ha a felperzselt föld taktikája ezt követelte. Foglyot nem ejtett. Kíméletlen volt, az esküje is így kezdődött: „*Én, a vörös partizán, a népi bosszúállók nagy hadseregének harcosa...*” Nem félt, bár tudta, ha elfogják – már csak a hágai követelmények

megsértése miatt is –, kivégzik. Főként úgy, ha a harcban például magyar vagy német egyenruhát viselt, mert ez gyakran előfordult. Itt kap értelmet az, hogy a fogságába esett idegen katonákat sokszor meztelenre vetkőztette, mielőtt végzett velük.

Természetesen minden partizán-csoport tudta, hogy nehéz helyzetbe kerülnek azok a falvak és lakóik, akik együttműködtek velük, illetve akiket együttműködésre kényszerítettek. Nincs és nem is volt hadsereg a világon, amely katonának és ne banditának tekintené az ellene harcoló partizánt. Annak tekintették a cári csapatok is 1849 augusztusában. Amikor gerillák nyugtalanították őket Losonc térségében, válaszként felégették az egész várost. Pedig a szívük mélyén egy kicsit még szimpatizáltak is a magyar szabadságharcossal...

A Sztálin-zseb brutalitása

A Természetes fény című alkotás – a maga küldetéséhez híven – csak nagyon elnagyoltan ábrázolja a partizánok alakját és mentalitását. Van a műben emberekre istállót gyújtó magyar katonák, de nincs katonákra istállót gyújtó partizán. Például egy *Zoja*. Ő a nép legendává vált partizánlánya, aki *Petriscsevónál* dobott fáklyát az alvó németekre, újabb kutatások szerint viszont a falu lakóinak gabonaraktárát akarta felégetni a felperzselt föld jegyében. Elfogták, kivégezték.

Szabó Péter hadtörténész beszélt arról például egy korábbi interjújában, hogy 1942. július 16-án Dubrovicsi környékén törbe csalták a magyar 2. hadsereg 38/1. zászlóaljának géppuskás századát. Az elfogott honvédek egy erdei tisztásra terelték, meztelenre vetkőztették, majd legéppuskázták őket.

Ilyen esetekben gyakran „jelet” is akartak hagyni maguk után. Előszeretettel alkalmazták például a „Sztálin-zsebet”, vagyis felhasították az ellenséges katonagyomrát, és belegyömöszölték a levágott fejét. Persze, a honvédek bosszút esküdtek bajtársaikért, amikor megtalálták az állatias módon megcsonkított testeket... *Szabó Péter* visszaidézte az urivi ütközetet is, a hídfőcsaták idején. Itt a honvédek azt látták, hogy a helyi lakosok segítik, bújtatják a visszamaradt szovjet orvlövészeket. A soproni 4. gyalogezred bele is rohant a tüzükbe. És a magyar kötelék dühében „elszámoltatta” a lakosságot.

Bújtatás, segítség... *Babucs Zoltán* hadtörténész arról írt egy 2017-es cikkében,

hogy Szeredina-Budánál egy este menekülő asszonyok akarták elhagyni a falut szamaraikkal együtt, hátukon zsákkal. Az egyik szolgálatos honvéd megfogott egy zsákot, és az csörömpölt. Teli volt fegyverrel, lőszerrel, kézigránáttal.

A brjanszki erdőszeg volt a leghévesebb partizánharcok színhelye. Aki ott szolgált, az már a legelején rádöbbsent, hogy itt senki sem kér, de nem is ad kegyelmet. A partizán a latrina fekáliájába lökte az esti szürkületben szükségére siető honvédet. És ott tartotta, amíg meg nem fulladt. Ne mentsünk fel senkit, de erre ugyan milyen válasz érkezhett?! Több magyart a törvény kergetett ide, például valamilyen súlyos testi sértés, késelés következtében választhattak a börtön és Brjanszk között. Sokan előbb elestek, mint hogy ráébredjenek, mennyire rosszul döntöttek.

Válasz és viszonzás

A honvédség VKF 1. osztályának napi jelentéseiben leírták a partizánellenes akciókat a házak felgyújtásával és más pacifikáló részletekkel együtt. Jelentés született például egy Torovkában lezajlott bevetésről, ahol a partizánok kicsúsztak a honvédek kezei közül. Hát elővették a lakosokat, akiket partizánok segítőknek véltek. Más dokumentumokból kiderül, hogy a katonai vezetés igyekezett megbüntetni a durva kilengések elkövetőit, de a háború sodrában ez Torovkánál elmaradt valamiért.

Nem maradt el viszont a délvidéki razzianál. Erről csak annyit tud a mai közvélemény, hogy a magyar hadsereg akciója 3390 polgári áldozatot követelt. Köztük magyar életet is. Az már nem ismert, hogy a razzia válasz volt a Sajkásvidéken rendkívül felerősödött, majd onnan továbbgyűrűző partizán-tevékenységre, és hogy a szerencsétlen akciót a részvevők, parancsnokok elszámoltatása követte, sőt, 1943-ban a magyar országgyűlés döntött a razziaiban elhunyt személyek családjainak kárpótlásáról.

Mégsem maradt el *Tito* partizánjainak „hálája” 1944 októberében. Kerestek például egy *Kiss József* nevű férfit, hogy kivégezzék. Nem találták otthon. Sebaj, odébb mentek két-három utcával, és kivégeztek egy másik embert, akit szintén *Kiss József*nek hívtak. Természetes fény?! A szabadkai városháza udvarán kubikuslapáttal hányták nagy hordókba a kövezen megkocsonyásodott vért.

A magyarok vérért... ■